

שם רש"י

פיטת ויש תפלה
כי איך אעלה אל אבי והנער אינני אתי זכור (מדלד)

ג'ס

מפורסם בשם השל"ה הק' הפתגם, אב אחד מפרנס עשרה בנים ואין עשרה בנים מפרנסין אב אחד, ע"כ. ונלאו האחרונים למצוא מקור הדברים. ומצאתי בשם הר"ם דאמר, דראיתו מהנאמר בפרשתנו, דיהודה צעק דע"י תפיסת בנימין יגיע ה"ו לידי מיתת יעקב, ולמה לא התחנן דהלא בנימין הי' לו עשרה בנים וא"כ ישארו עשרה יתומים אלא דמוכת דאהבתו של אב לבן יותר גדול מאהבת הבן לאביו, דפח"ת. וע"פ דבריו אפשר לתרץ קושיא עצומה שהקשה הרמב"ן, דלמה לא השתדל יוסף בכל ימי ממשלתו להודיע לאביו כי אמנם חי הוא, אף קודם שהתגלה עצמו לאחיו. והנה לעיל לאתו מכירת יוסף ואבילת יעקב על בנו יוסף נאמר (לו, לה), 'זימאן להתנתם וכו' זייבך אותו אביו', פרש"י היינו דיצחק ככה מפני צרת יעקב אבל לא הי' מתאבל שהי' יודע שהוא חי, עכ"ל. וא"כ יצחק לא הודיע ליעקב מסתמא משום החרם, ויהי' איך שיהי' הי' יוסף מתחשב אם יצחק שגדלה אהבת האב לבן אינה מגלה ליעקב איך אני יוסף שאינו אלא בן לאביו מגלה לו. ובוהו יובן ג"כ מה שנאמר (להלן מו, כט), ויאסר יוסף את מרכבתו וכו' וירא אליו. ופרש"י יוסף נראה אל אביו, עכ"ל. ותמהו כל המפרשים, למה פירש דוקא על יוסף הלא ראו אחד את השני וגם יוסף ראה את אביו, ובעל המוסר אמרו דכבש יוסף את חשקו ואהבתו, והדגיש העיקר להיראות אל אביו, ולפי הנ"ל לא צריך לזה, אלא פירושו פשוט דיוסף נראה אל אביו משום גדולה אהבתו אל יוסף ממה שאהב יוסף את אביו.

①
נ"ט
ה"ט
ז'ה

וכן יש לפרש את דברי המהר"ל המפורסמים, על הא דנאמר (שם) זיפל על צואריו ויבך, ופרש"י דקאי על יוסף, אבל יעקב לא נפל על צוארו ולא נשקו — ואמרו רבותנו דקרא קריאת שמע; ובאר המהר"ל, דקרא ק"ש דעכשיו הגיע יעקב לידי אהבה שמעולם לא הרגיש כזה וא"כ רצה להעלות אותו הרגש של אהבת הבן לאהבת ה', וע"כ קרא ק"ש; והקשו דעדיין נשאר הקושיא דלמה לא קרא יוסף ק"ש ג"כ — אלא לפני הנ"ל זהו פשוט, דיוסף כבר הי' לו השגה באותו אהבה שהרגיש כעת, דאינו אלא אהבת הבן לאביו דהיא פחותה מאותה אהבה שהרגיש כעת יעקב, וע"כ לא הי' צריך לקרות ק"ש.

אחריות ההנחה

"כי איך אעלה אל אבי והנער איננו אתי" (מ"ד, ל"ד)

②

דודי הרה"ג יהודה צדקה זצ"ל, ראש ישיבת 'פורת יוסף', היה מדגיש את המוסר הגדול שיש בפסוק זה. כאשר יעלה האדם לשמים הוא יצטרך לתת דין וחשבון מפורט כיצד דאג לחינוך ילדיו. הילדים הם פיקדון שהקב"ה הפקיד בידינו, כדי שהעולם יוכל להמשיך להתקיים כרצונו, על פי חוקיו, משפטיו ותורותיו. ישאלו את האדם: באיזה תלמוד תורה או באיזו ישיבה למדו ילדיך? כמה עקבת אחרי ההתקדמות שלהם? כמה השקעת בהם כדי שיוכלו להתקדם ולגדול כתלמידי תכמים? יהיה מי שיענה שהוא שלח את ילדיו לבית ספר חילוני, משום שבית הספר קרוב לבית, או בגלל ששכר הלימוד שם נמוך יותר... אוי לה לאותה בושה, אוי לה לאותה כלימתו זזהו שכתוב: "כי איך אעלה אל אבי" — היינו: לאביו שבשמים, אחרי מאה ועשרים שנה, "והנער איננו אתי" — אם החינוך שקיבל הנער לא היה על טהרת לימוד התורה ויראת שמים? איך לא יתבייש מהטענות ומהתשובות שלו?

ומכאן אנו אומרים, שהילד צריך להתחנך ללכת בדרך אבותיו, ולשם כך צריך האבא להרגיל את בנו להגיע לבית הכנסת, ולמרות שהבן לא יושב כל הזמן על הכסא אלא יוצא מדי פעם להתאזרר ולשחק, לית לן בה, כי עצם ההרגל לבוא לבית הכנסת ולראות את המתפללים בתפילותם נשאר חושם עמוק וחזקי בילד.

(1)

(4) זוֹמָמָה אֲכִירֵה לְאֵל מֵאֵל-כֶּךָ
אֲחִיו מֵאֵל אֲחִיו וְלֹא הַעֲבֹרִים

וְלִדְעִיתִי שְׂטוּן זֶה נִרְמָז בְּמָה שְׂאֵמֵר
בְּמִדְרַשׁ שִׁישְׂרָאֵל נִגְאָלוּ בִּזְכוֹת
שִׁילָא שִׁינֵי אֵת שְׁמֵם. וְמָה זְכוֹת יֵשׁ כְּדַבֵּר
וְזוּ, אֵילָא שְׂבַכְאָן בְּאֵהֲרָמֵז עַל מִידַת הַשְּׁלוֹם
שְׂדוּחָה בִּישְׂרָאֵל, כִּי מִטְעָם זֶה נִקְרָאוּ יִשְׂרָאֵל
שׁוֹלְמִיָּת שְׂנֵאמְרֵי שׁוֹבֵי שׁוֹבֵי הַשְּׁלוֹמִית
וְגו'. וְכֵן אֵמְרוּ רַז"ל²⁴ אֲתֵם קְרוּיִן אֲדָם וְלֹא
וְאֹמְרוֹת וְכו'. לְמָה הַזְכִּיר לְשׁוֹן קְרוּיִן, הֲוֵה

לִיָּה לְמִימֵר אֲתֵם אֲדָם וְלֹא הָאֹמְרוֹת. אֵלָא
הַנְּחֹן אֲצִיל לְדַמְר כּוֹה, כִּי כִבֵּר יִדְוֵעַ שְׂשֵׁם
אֲדָם עַל אַחְדוֹת אֹמְרָה זֶה וְעַל הַשְּׁלוֹם
שְׂבִינִיָּהם יוֹתֵר מִכְּשֹׂאֵר אֹמְרוֹת שְׂחֹלֵק לְבָם
זֶה מְזַה. לְפִי שְׂר' שְׂמוֹת יֵשׁ לְכָל אֲדָם,
וְאֵלוֹ הֵן: אִישׁ, גִּבֵּר, אֲנוּשׁ, אֲדָם. וְכִשְׁלִשְׁתָּם

מְצִינֵוּ לְפַעְמִים בְּלִשׁוֹן יִחִיד וּלְפַעְמִים בְּלִשׁוֹן
רְבִים - כְּמוֹ אִישׁ, וְכָתִיב²⁵ אֵת אִישִׁים
פּוֹעֲלֵי אוֹן, וְגִבֵּר, לְכוּ נָא הַגְּבֵרִים²⁶. וְאֲנוּשׁ,
וְאִישִׁים, זֹלַת כְּשֵׁם אֲדָם לֹא מְצִינֵוּ אֲדָמִים
לְשׁוֹן רְבִים. וְאֵם כֵּן הוּא יוֹרֵה עַל הָאֲחִדוֹת
הַפְּשׁוּט. וְהוּא סוֹד אֹמְרוֹ²⁷ וְעַל דְּמוֹת הַכְּסָא

רֵאִיתִי דְּמוֹת כְּמֵרָא אֲדָם וְגו'. לְכֵן אֵמְרוּ
אֲתֵם קְרוּיִן כְּשֵׁם אֲדָם הַמּוֹרֵה עַל הָאֲחִדוֹת
וְהַשְּׁלוֹם הֵיחַת הָאֹמְרָה כּוֹלָה בְּכֻלָּהּ כְּאִישׁ
אֶחָד, וְלֹא הָאֹמְרוֹת, כְּמֵן שְׂמַצִּינֵוּ אֲצִיל עֵשׂוֹ
נֵאמְרוּ²⁸ נִפְשׁוֹת בְּיָתוֹ אֵף עַל פִּי שְׂהִיו מִתִּי
מִסְפֵּר וְאֲצִיל יַעֲקֹב נֵאמְרֵי²⁹ כֹּל הַנֶּפֶשׁ הַבְּאָה

עִם יַעֲקֹב אֵף עַל פִּי שְׂהִיו עִי נֶפֶשׁ כִּרְאִיתָא
כְּרַבָּה פִּרְשַׁת וִיקְרָא³⁰, וְכֹל זֶה מְמָה שִׁיּוּרָה
עַל הַתְּאֲחִדוֹת אֹמְרָה זֶה. וּמִטְעָם זֶה נִקְרָאוּ
גוֹי אֶחָד בְּאַרְצָי³¹ וְיֵשׁ לְהֵם אֵל אֶחָד, תּוֹרָה
אֶחָת וּמִקְדָּשׁ אֶחָד. זֶהוּ שְׂאֵמֵר שִׁישְׂרָאֵל

נִגְאָלוּ בִּזְכוֹת שִׁילָא שִׁינֵוּ אֵת שְׁמֵם לְהַקְרָא
כְּשֵׁם אֲדָם הַמּוֹרֵה עַל הָאֲחִדוֹת, כִּי כִבֵּר נִיתֵן
לְהֵם שֵׁם זֶה בְּפִסּוּק כֹּל הַנֶּפֶשׁ הַבְּאָה וְגוֹמֵר.
זֶהוּ שְׂאֵמֵר³² לְכוּ חֲזוּ מִפְעֻלוֹת ה' אֲשֶׁר שֵׁם
לְשְׂמוֹת בְּאַרְצָי וְדַרְשׁוּ רַז"ל³³ אֵל תִּקְרִי שְׂמוֹת

אֵלָא שְׂמוֹת, לְכֵן נֵאמְרֵי³⁴ מִשְׁבִּית מִלְחָמוֹת
וְגו', לְפִי שֶׁהַשְּׂמוֹת אֲשֶׁר שֵׁם לְיִשְׂרָאֵל מוֹרֵה
עַל זִישׁוֹם וְהוּא סִיבָה לְהַשְׁבִּית מִלְחָמוֹת
וְגוֹמֵר. וְלְפִי שְׂהִיָּה בְּמִצְרַיִם שְׁלוֹם בִּינִיָּהם
עַל כֵּן הָיוּ רְאוּיִן לְגֵאוּלָּה בְּדֶרֶךְ שִׁתְּבָאֵר.
וְכֹדֵר זֶה גִילָה הַקְּב"ה לְאַבְרָהָם בְּמַחְזָה
בְּאֹמְרוֹ³⁵ קַחְנָה לִי עֵגְלָה מִשׁוֹלֶשֶׁת

וְגוֹמֵר וַיִּבְחַר אוֹתָם בְּחֻוּךְ וְאֵת הַצִּיפּוֹר לֹא
בָחַר, וְכֹל זֶה יוֹרֵה עַל הָאֹמְרוֹת שֶׁהִמְשִׁיל
כְּעֵגְלָה וְעַז וְאֵיל כִּידוּעַ מִמִּדְרַשׁ רַז"ל³⁶.
וְלִהְיוֹתָם מִפְּזוּזִים וּמִפְּזוּזִים וְלִעֲלוֹת אֵינָן
בְּאֵגְרוֹתָא אֲתֵם, עַל זֶה הִרְמִז הַמֵּנָה שְׂעוֹתָ
לְבַחַר אוֹתָם בְּחֻוּךְ, כִּי מִצַּד הַיְיִוָּתָם נִתְחַלְקִים
וְיִמְוָהוּתָם זֶהוּ סִיבָת הַמְּשִׁיבָה וְזֶהוּ שִׁיבָא

(3) כִּשְׂמוּשָׁה

רְבִנוּ מִתִּיבֵב לְפָנֵי פִרְעָה וּמִצְוָה אוֹתוֹ לְשַׁלּוֹחַ אֵת עַם יִשְׂרָאֵל, וּמֵאִיִּים
עָלוּ בְּמַכַּת אַרְבֵּה, אוֹמְרִים עֲבָדֵי פִרְעָה לְפִרְעָה (שְׂמוֹת י', ז'): "עַד מִתִּי
יְהִיָּה זֶה לְנוֹ לְמוֹקֵשׁ שְׁלַח אֵת הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲבְדוּ אֵת ה' אֱלֹקֵיהֶם הַטְּרַם תִּדְעַ כִּי אֲבִדָה
מִצְרַיִם". וְכִשְׂשׁוּמַע פִּרְעָה אֵת דְּבָרֵיהֶם, הוּא קוֹרֵא לְמֹשֶׁה וְלֵאחֶרֶן וְאוֹמֵר לָהֶם (שֵׁם, ח'):
"לְכוּ עֲבַדוּ אֵת ה' אֱלֹקֵיכֶם מִי זְמֵי הַהַלְכִים". וְעַל זֶה עוֹנֵה לוֹ מֹשֶׁה רְבִנוּ (שֵׁם, ט'):
"בְּנַעַרְיֵנוּ וּבִזְקֵנוּ נִלְךְ בְּבִנְיָנוּ וּבְכַבְרֵנוּ נִלְךְ כִּי חָג ה' לְנוֹ". אֵךְ
פִּרְעָה מִתְּנַגֵּד וְאוֹמֵר לְמֹשֶׁה רְבִנוּ: לְשֵׁם מָה אֲתֵם צְרִיכִים לְקַחַת אֵת הַטֶּף הַלְּקָרִיב קִרְבָּנוּ,
(שֵׁם, י"א) "לֹא כֵן לְכוּ נָא הַגְּבֵרִים וְעֲבַדוּ אֵת ה' כִּי אֲתֵם אֲתֵם מִבְּקָשִׁים וַיִּגְרַשׁ אֲתֵם
מֵאֵת פְּנֵי פִרְעָה".

בִּיאוּר הַוִּיכּוֹת בִּינֵיהֶם הוּא בְּתַפְסִיחָה הָאֵמִיתִית שֶׁל חִינוּךְ הַיְלָדִים. מֹשֶׁה רְבִנוּ אוֹמֵר
לְפִרְעָה שֶׁהַנְּעָרִים יִלְכוּ עִם הַזְּקֵנִים, כִּי הֵם צְרִיכִים לְלַמּוֹד מֵהֶם אֵת דְּרֻכֵי
עֲבוֹדַת ה', אֵת עֲבוֹדַת הַקְּרַבְנוֹת, אֵת קִוִּים הַמִּצְוּוֹת, וּבְלִי הַנְּעָרִים, לֹא נִלְךְ, כִּי אֵינן
שׁוֹם תּוֹעֲלַת בְּעֲבוֹדַת ה' אִם לֹא יִלְמְדוּ אוֹתָהּ לְדוֹרוֹת הַבָּאִים.

גַּם בְּפִרְשַׁת הַקֹּהֵל נִדְרְשׁוּ הַנְּשִׁים לְהִגִּיעַ. וְשׁוֹאֵלִים: אִם הַנְּשִׁים תִּגְעַנָּה מָה יִיעֲשֶׂה עִם
הַטֶּף שֶׁנִּשְׂאָר בְּבֵית לֵאלֹהֵי הַשְּׂגָחָה? אֵלָא אֲדַרְבֵּה הַיְלָדִים הַקְּטָנִים הֵיוּ מְגִיעִים עִם
אֲמוֹתֵיהֶם וּמִתְחַנְּכִים בְּרֵאִיתִי הַמְּעַמֵּד הַנּוֹרָא שֶׁל "הַקֹּהֵל". פִּעַם הֵייתִי בְּחוּ"ל וְהַתְּפַלְתִּי
בְּאֶחָד מִבְּתֵי הַכְּנַסֵּת שֵׁם, וְהִנֵּה אֲנִי רוֹאֵה שְׁבִלֵיל שְׂבַת לֹא הִגִּיעַ וְלוֹ יֵלֵד אֶחָד לְבֵית
הַכְּנַסֵּת. כְּשֶׁעֲמַדְתִּי לְדַרְוֵשׁ אֲמַרְתִּי לָהֶם: "אֵיזָה חוֹשֶׁךְ שׁוֹרֵר בְּבֵית הַכְּנַסֵּת הַזֶּה".
כְּשֶׁשְׂמַע הַגְּבָאִי אֵת דְּבָרֵי אֲמַר לִי: כְּבוֹדוֹ רוֹצֵה שְׂאֵנִי אֲדַלִּיק עוֹד כְּמָה אוֹרוֹת? צַעֲקַתִּי
עָלוּ: "שְׂבַת הַיּוֹם!" וּבוֹדָאִי שִׁלָּא לֹזֶה הַתְּכוּוֹנָתִי חֲלִילָה. וְהַמְּשַׁכְּתִי וְאֲמַרְתִּי: "רְבוּתִי,
גְּאֵנִי רוֹאֵה חוֹשֶׁךְ נּוֹרָא". קָם אֶחָד הַמִּתְּפַלְלִים וְאֵמֵר לִי שֶׁהוּא רּוֹפֵא עֵינַיִים, וְאֵם רְצוֹנִי
שִׁיבְדוֹק אֵת עֵינַי. אֲמַרְתִּי לָהֶם: "יֵשׁ כָּאֵן חוֹשֶׁךְ נּוֹרָא כִּיוֵן שְׂאֵינן אֲפִילוֹ יֵלֵד אֶחָד בְּבֵית
כְּנַסֵּת". וְדַבַּרְתִּי עַל חֲשִׁיבוֹת חִינוּךְ הַיְלָדִים, וְשִׁישׁ לְדַאֵג לְהַבִּיאַם לְבֵית הַכְּנַסֵּת, וְזוֹ
הַעֲרוּבָה לְהַמְשֵׁךְ קִוִּים הַקֹּהֵלָה גַּם בְּדוֹרוֹת הַבָּאִים.

הַחִינוּךְ מִקְטָנוֹת הוּא שׁוֹרְשֵׁי וִיסוּדִי, וְלְכֵן טְעוֹת לְלַמֵּד יֵלֵד קֶטֶן שֶׁרַק הַתְּחִיל לְדַבֵּר
שִׂיאֵמֵר "אֲבָא" אוֹ "אֲמָא", אוֹ שְׂמוֹת הָאֲחִים בְּבֵית וְכו', אֵלָא צְרִיךְ מִיד
לְלַמְדוֹ לֹמַר: "תּוֹרָה צִיּוֹה לְנוֹ מֹשֶׁה מוֹרְשָׁה קְהִילַת יַעֲקֹב", וְכֵן מִתְּחַנְּכִים אוֹתוֹ בְּדַבְרֵי
תּוֹרָה כְּבֵר בַּעַת פְּתִיחַת פִּי, וּמַעֲלָה זֶה חֲשׁוּבָה הִיא עַד לְמֵאוֹד וְתַנִּיב פִּירוֹת וּפִירֵי פִירוֹת
יָפִים וְחֲשׁוּבִים. וְכֵן אֵמְרוּ חז"ל בְּסוֹכָה (מ"ב ע"א) עַל קֶטֶן שִׁידוּעַ לְדַבֵּר, שֶׁחַיִּיב אֲבִיו
לְלַמְדוֹ תּוֹרָה. וּמִמְשִׁיכָה הַגְּמָרָא שְׂשׁוֹאֵלַת: "תּוֹרָה מֵאִי הִיא? אֵמֵר רַב הַמְּנוֹנָא: 'תּוֹרָה
צִיּוֹה לְנוֹ מֹשֶׁה מוֹרְשָׁה קְהִילַת יַעֲקֹב'". 31

בִּיאוּרוֹ בְּסִמּוּךְ וְאֵת הַצִּפּוֹר, שֶׁהוּא רִמּוֹ
לְיִשְׂרָאֵל - לֹא בָחַר, כִּי מִצַּד הַיְיִוָּתָם
בְּאֵגְרוֹתָא אֲתֵם זֶהוּ סִיבָת קִוִּיָּם וְשִׁיחֵי רְאוּיִן
לְהַגְּאֵל. זֶה הִיחָה תְּשׁוּבָה כְּרוּרָה לְאַבְרָהָם
עַל מֵאֵמֵר כְּמָה אֲדַע כִּי אֵירְשֶׁנָּה³⁷. וְהוּא
מְכוֹרָאוֹ לְמַכְרִים

11

16

21

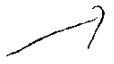
28

31

36

41

46

ואת יהודה שלח לפניו להורות לפניו גשנה. (מו, כח)

כתב רש"י להורות לפניו כתרנומו - לפנאה - לפנות לו מקום ולהורות האיד
יתיישב בה, ומדרש אגדה להורות לפניו, לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה,
ע"כ, ובמדרש רבה שם, חד אמר להתקין לו בית דירה, וחד אמר להתקין לו בית
ועד שהוא מורה בו דבר תורה ושיהיו השבטים לומדים בו.

5
ב"מ י"א

הנה לפי הטעם להתקין לו בית וועד לתורה, | רחוק מהמוגם של מצרים, כדי שלא ידבק
יבון פשוט כי בודאי לא היה במצרים שום | האויר המגונע בילדים הרכים, ויהי המקום
מקום ובית ועד לתורה ולהוראה, ולכן הקדים | מופנה ונקי מכל אלה וראוי ומתאים לכונן
יעקב לשלוח את יהודה לפניו קודם בואו | ולתקן להם שם בית דירה לפי רוחם הטהור;
לשם עם בניו ובני בניו, לסדר לו מקום מוכן | ומדוקדק מאד מה שתרגם אונקלוס על מלת
ומתאים לבית ועד ומדרש לתורה כראוי, אבל | להורות - "לפנאה", והכונה כמו שאמר לבן
לדעה זו ששלח את יהודה לפניו כדי להתקין | לאליעזר ואנכי פניתי הבית, ואמרו ע"ו במדרש,
לו בית דירה, אינו מובן לכאורה, וכי יוסף | והובא ברש"י שם, פניתי הבית מעבודה זרה,
שהיה מושל בארץ מצרים ושלח לו לאמר כי טוב | וכן כאן הכונה לפנאה - לפנות מע"ז ואילול
כל ארץ מצרים לכם הוא, היתכן שלא יכין בית | ושאר תועבות מצרים, וזהו שאמרו במדרש
דירה לאביו ולכל ביתו לפחות על איזה זמן | "להתקין" לו בית דירה, היינו שהיה מוכשר
כראוי לכבודם, או שיאכנסם בביתו עד שיכין | ומתקן לבית דירה כשר הגון כפי שדרוש
להם בית הגון, ומה היה הצורך לשלוח את | להם.
יהודה ביחד על דבר זה.

ויתכן שיעקב אבינו הקפיד להתיישב במקום | ואפשר שלא רצה ג"כ להכנס לגור בביתו
מיוחד, מכיון שמצרים היתה ארץ טמאה | של יוסף אפילו ארעית, משום שהבין שכיון
ומלאה עבודה זרה וגילולים שונים, ובזה"ק | ושריה נכנסים ויוצאים בביתו חדיר, ממילא
שמות איתא: א"ר יוסי כל שוקי מצרים מליין | הוא מוכרח על אף צדקתו וחסידותו, להתנהג
טעונו הו, עיי"ש, ולא רצה יעקב שיתיישבו | במדה ידועה בנימוסי מצרים, וסדור הבית
בארץ המלאה גילולים על כל מדרד"כ רגל, | והנהגתו צריך להיות לפי טעם מושל מצרים
וכל הרחובות מלאים בחרטומים וקוסמים וכל | (ועי' במלבי"ם מש"כ בפסוק מ"ח ח, וציין
מיני כשפים ומצבות זכרון על שמם וכדומה, | למה שאמרו חז"ל של בית ר"ג היו משנים
שכל זה משפיע ביחד על לב התינוקות הרכים, | מהלכתן משום כבוד מלכות), ולזה חשש יעקב
לכבד ולהקיר את התועבות ועושיהם ולהמשך | פן ידבק בנשים ובילדים איזה שמץ ממנהגי
אחר דעותיהם, [ומצינו שהתורה הזהירה, | מצרים, אם במלבושים או בשפה ולשון וכדומה,
דברים כ"ט, כי אתם ידעתם את אשר ישבנו | לכן מנע את עצמו מלגור בביתו של יוסף
בארץ מצרים וגו' ותראו את שקוציהם ואת | אפילו איזה זמן, ושלח מיד את יהודה
גלוליהם וגו', פן יש בכם שורש וגו' עיי"ש | לכונן ולתקן לו בית מיוחד במקום פנוי, כדי
ברש"י ורמב"ן], ולכונה זו שלח יעקב את | שלא יתרגלו בחוקי מצרים ונמוסיהם, וישארו
יהודה לפניו, לתור לו איזה כפרת ארץ שיהי | אך ורק במנהגי אבותיהם בדיהם.

קריאת שמע

פרשת ויגש

"ויאבד יוסף מרכבתו ויעל לקראת ישראל אביו גושנה, וירא
אליו ויפול על צווארו אביו, ויבך על צווארו עוד" (ויגש, מ"ו).
ורש"י מפרש: "אבל יעקב לא נפל על צווארו יוסף ולא נשקו.
ואמרו רבותינו שהיה קורא את שמע".

6
שק"י ק"מ

רבים מהמפרשים תמהים אם זה היה זמן ק"ש, וכי פטור
היה יוסף ממצווה זו? ואם עוד לא עבר זמנה, למה לא הסתין
גם יעקב קצת עד שיחבק את בנו הכיבו? משך עשרים ושתים
שנה התנגע על בנו יוסף עהשכו כמתים, וכשזכה אהרי תקופה
אריכה זו של ככל ויאיש, לחיפוש עמו ולראותו פנים אל פנים,
יוסף נפל על צווארו וזוכה משמחה, ויעקב עוסק בקריאת שמע,
כאילו זה זכרו עומד לפניו... אתמהא!
הנהגה כדושינו לפרשת ויגש ביארנו, שכיבת שתיקת יוסף
ואי-גלותו לאביו את מוד שבתו במצרים, היתה מפאת ידיעה
... הנוהגת שכל היות מצרים, ענווה על עמו כימי אברהם.

5

וידועה זו קיבל מאביו יעקב בימי נעוריו. ובהשתלשלות מכירתו למצרים על ידי אחיו, ראה אצבע אלהים להיותו הגורם להכנת התנאים המתאימים בשביל בני משפחתו. בשעה שיעלה הרצון מאת הבורא להביאו מצרימה ארץ גלותם, לסדר להם מקום נוח לדירה, ובעיקר לשמור עליהם מטמיעה רוחנית עם שכניהם. והואיל שיוסף האמין באמונה שלימה בקיום הגזירה, בטוח היה בלבו שאביו היה יחיה, עד בואו עם בני ביתו אל מצרים, ולפיכך כדי שלא להפריע את מהלך הדברים, התאפק ולא הודיע לאביו כלום על חייו ומצבו.

1
b

אפשר לנו להשוות את אופן שתיקתו של יוסף, למנהגו של היהודי החרד העומד בתפילת שמונה עשרה, וכשמי שהוא פונה אליו בדברים לא ישים לב לדובר בו, כי הלא עסוק הוא בתפילה לפני המקום. ויוסף כאמת עסוק היה בתפילה אריכתא, משך עשרים ושתים שנה, ואסור היה לו להפסיק אותה אף רגע, וחיבתו לשי"ת עצומה היתה מחיבתו לאביו, כי על כן הכיר וידע את עין השי"ת הצופה עליו בכל נסיונותיו ומלטוליו השונים, ואפילו במעשה מכירתו על ידי אחיו לא ראה כל אוון, כי אלהים כבכבודו ובעצמו הסכים עמהם. ורק כ"שכאו מים עד נפש" והוא נוכח שיהודה עומד להחריב את כל ארץ מצרים ולהתנקש גם בנפשו. וביקשו ארץ מצרים להפוך" (ילקוט, ויגש). ראה הכרח בדבר להיגלות אל אחיו. כדי שיקוימו חלומות נעוריו ויבואו בני משפחתו מצרימה לקבל עליהם את עול הגלות, לפי גזירת השי"ת ורצונו.

11
16
21

(7) עט

כדאי לציין בקשר עם ענינו שחובת הקריאה של שמע מתחלקת לשני סוגים: האחד, חובת הקריאה בזמנה, בוקר וערב. והשני, חובת הקריאה של שמע בשעת הצורך בכל זמן שהוא. הקריאה החיובית הזמנית, תעודתה להשפיע על האדם לקבל עליו עול מלכות שמים כל ימי חייו. ושומה עליו לדעת שתפקידו כהיום תמיד לקיים את רצון בורא. "שיוותי ה' לנגדי תמיד". ולפיכך בכל מאורע בלתי שכיח בחייו כמו שמחת-פתאום שלא פילל לה, או בשורה רעה ויסורי גוף איומים הבאים עליו לפתע, אל לו לשכוח את אלהיו יוצרו ומגיננו, אלא להודות לו על הסדו ואמיתו, ולקבל גם את את יסוריו כאהבה כרצון השי"ת, וכרנעים מרוממים כאלה היהודי הנאמן לדתו קורא שמע ככוונה, בהיות נפשו מליאה על כל גדותיה חיבה עצומה לבורא העולם, וידועה ברורה, כי "כל מאן דעביד רחמנא, למב עביד".

26
31

הרעיון הזה הוא כולו ביותר במאורע חייו של התנא הידוע והקנאי הגדול רבי עקיבא. "בשעה שהוציאו את רבי עקיבא להריגה, זמן קריאת שמע היה, והיו סורקין את בשרו במסרקות של ברזל. והיה מקבל עליו עול מלכות שמים" (ברכות, ס"א). קוטב הענין כאן, שבשעת היסורים האיומים שכאו עליו בשל נאמנותו לתורה, או היה גם הזמן המתאים בשביל קריאת שמע, וכשביל מסירות הנפש לשם אחדות הבורא ואהבתו. וזוהי משמעותה של תשובת ר"ע לתלמידיו: "כל ימי הייתי מצטער על הפסוק הזה, "בכל נפשך וכו'", אמרתי מתי יבוא לידי ואקיימנו?!" כלומר קריאת שמע של חיוב בזמנה, היא רק מעין הכנה לקריאת שמע של תמיד, כשיעלה הרצון מאת הבורא לנסות את האדם, אם מוכן הוא למסור את נפשו על קדושת שמו הגדול.

41
46

היוצא לנו מזה שחובת קריאת שמע מוטלת על האדם כל ימי חייו, ושומה עליו להבין שאהבת הבורא עדיפה על אהבתו לעצמו. אהבה רכה כזו אנו מוצאים אצל יוסף הצדיק. הרחק מאביו ובני משפחתו חי לו גלמוד, שנים רבות כארץ מצרים, כשלא היה על כל גדותי כיסופים עוים אליהם. ומשתוקק לראות את פניהם. ואם כי נמל בדיבורו העיקר עליו למאור, התאפק ולא בא בדברים עם בני משפחתו בעצמו או על ידי שליח, אלא בימל את רצונו לפני רצון בוראו. וכל עשרים ושישה שנות חייו כמצרים לכדת. ויחדשנו היו לשאיפה גדולה אחת ויחידה: קריאת שמע ככוונה.

51
56

מספרים בשם אחד מגדולי הרבנים של החסידים, שהוא היה אומר: „אהבת ההורים לבנים גדולה ועצומה יותר, מאשר אהבת הבנים להוריהם. לאב הראשון בעולם - לאדם - לא היו הורים, ואילו לבנים הראשונים בעולם כבר היו הורים, ואהבת האבות קודמת איפוא בזמן וכמעלה“. ומשום זה יסוריו וסבלו של יעקב גדולים היו משל יוסף בנו, וכיחוד שכשידוע ישותו הרוחנית של יעקב תלויה היתה, בתעודה של העמדת י"ב שבטים, לשם ביסוס עתידו של עם ישראל, והואיל שאחד נעדר ממניין זה, היו יסוריו כפולים. יסורי הגוף ויסורי הרוח. ויוסף אמנם ידע לנכון שהוא הגורם לצערו של אבא, אבל אהבתו לשי"ת גברה בלבו על האהבה לאביו, והוא סבל נוראות ושתק עד עת רצון.

8

כשהגיע זמן הפגישה עם אביו, רגע האושר בהייו השוממים, שאליו חיכה בלי הרף שנים רבות, מפתח היה יוסף ודואג, מי יודע אולי יש מינא בלב אבא עליו, נגעה בו על העלימו ממנו את מקום שבתו. אמנם ידע כנפשו שנקי הוא מכל המא, ורצונו הנעלם של הכורא גרם לשהיקתו הארוכה, אבל „אין אדם נתפס על צערו“ - והוא הלא צער רב גרם לאביו. ולפיכך כשנפגשו שניהם נפל יוסף על צווארי אביו ויבך. הדמעות פרצו בשטף מעיניו, ונעתקו מפיו דברים, כי מה יאמר ומה ידבר, הלא את סוד שתיקתו לא יוכל לגלות לאביו לעולם?

אולם יעקב בחישו הנבואי וכבינתו העילאית, הכיר מיד עד היכן הדברים מגיעים, ורצה להרגיע את בנו שמבין הוא לרוחו. ולפיכך קרא שמע בשעת הפגישה, רמו ליוסף שבטוח הוא בו שעשתה מה שעשה, לשם בנות ה' ורצונו, ומאידך להבינו שגם הוא יעקב עצמו, בכל אותן השנים שהתאבל עליו בהשבו אותו בין המתים, לא אבדה אמונתו בה' ולא המא בשפתיו. החיבת העצומה לכורא העולם והתשוקה העזה למלוא רצונו, משותפות היו גם לאב וגם לבן, וקריאת השמע על כל עומק כוונתה, הרגיעה את לבם ועודדה את רוחם.

פילום הדברים: הכמינו ז"ל הזהירו כולם על החובה של קריאת שמע בכל יום, ומיפול הרבה בפרטי דיניה. סימן הוא שמצאו בה איזו כוונה מיוחדת, שבשכילה נתהבבה עליהם כל כך. ואכן השכילו קדמונינו הקדושים להבין את כל העניין לאשורו, משום שבפרשת שמע צפונה וכלולה תמצית היהדות ומיטב רעיונותיה. הרי"ג מצוות עשה ולא תעשה ניתנו לישראל, וכולן חשובות כאחת, אבל עיקר העיקרים בתורתנו הוא אהבת השם יתברך, והרצון המוחלט לשמור את כל פיקודיו מאהבה. וכל יהודי דבק באלהיו ונאמן לדתו הקורא את שמע בכוונה, מרגיש בנפשו שיסוריו בדלים הימנו, והוא מוצא מנוחה תחת כנפי השכינת.

יש לתמוה כאן: מה ראה פרעה לשאול את יעקב עוד בביקורו הראשון אצלו על מספר שנות חייו? והלא אין זו משורת דרך ארץ להראות כאילו עינו צרה באריכות ימיו של יעקב. וגם על יעקב יפלא במה שהוסיף: "מעט ורעים היו ימי שני חיי", והלא פרעה לא שאל אותו אם היו טובים או רעים, ומה ראה לענות על מה שלא נשאל?

9
היער

ובענין זה מסופר על הגאון רבי אריה ליב בעל "שאגת אריה", כי כאשר הוזמן לשמש כמורה הנראה בעיר מינץ שבצרפת, אותה שעה היה בן שבעים בקירוב. וכשבא למקום כהונתו החדש, נודע לו שכמה בעלי בתים חשובים בעיר, אין דעתם נוחה מכך, שנתמנה אצלם רב שהגיע לשנות זקנה ושיבה.

בשבת פרשת "ויגש" עלה הרב לדרוש ברבים את דרשתו הראשונה בבית הכנסת הגדול שבעיר, וכך פתח ואמר: בפרשת השבוע מסופר, שכאשר...

(10) ע"מ

יעקב תשובה ארוכה: "ימי שני מגורי שלושים ומאת שנה, מעט ורעים היו ימי שני חיי, ולא השיגו את ימי שני חיי אבותי בימי מגוריהם".
 ענין זה מוקשה לכאורה מכמה צדדים: ראשית, מה חשוב לו לפרעה לדעת גילו של יעקב בבואו למצרים? ושנית, מדוע מאריך כל כך יעקב בתשובתו לשאלה זו, ואינו מסתפק בתשובה קצרה ועניינית: "ימי שני מגורי שלושים ומאת שנה"?

והנה כשמתבוננים היטב בדברי הכתוב, מתיישבות קושיות אלו אחת לאחת. פרעה מלך מצרים ראה בעליל, שבבוא יעקב לארצו פסקו שנות

הרעב ואדמת הארץ נתברכה בשפע רב עקב גאות מי הנילוס (עי' תוספתא סוטה פ"ה ה"ג), אולם הוא חשש, שמא אין שפע זה שמור למצרים אלא לזמן קצר, כיון שיעקב היה כבר זקן מופלג.

משום כך התעניין פרעה לדעת את גילו המדויק של יעקב אבינו באותו זמן, ובפגישתם הראשונה שאל אותו: "כמה ימי שני חייך"? יעקב ירד לסוף כוונתו של השואל, ולכן השיב לו באריכות: "ימי שני מגורי שלושים ומאת שנה" - הגעתי רק לגיל של מאה ושלושים שנה, ובמשפחתנו אין זה גיל מופלג כל כך, "מעט ורעים היו ימי שני חיי" ... אני נראה זקן מכפי גילי בגלל שנות צער ומרורים שעברו עלי, אך עודני רחוק שנים הרבה משנות חיי אבותי אברהם ויצחק.

והוא הדין בדידי - הרעים רבי אריה ליב בקולו העז - אפשר שבעיני רבים אני נראה זקן ותשוש. אך לאמיתו של דבר, קפצה עלי הזקנה בלא יצעת מחמת ימי עוני ומחסור. אולם מבטיחכם אני, שבעזרת השם אכהן בקהילתכם עוד עשרים שנה...

דברי ה"שאגת אריה", באותה שבת נתקיימו במלואם, עשרים שנה ישב גאון אדיר זה על כסא הרבנות מינץ ובני הקהילה נתכבדו ברבם הדגול עד יומו האחרון.

(11) ק"ן
 נפש
 נפש
 נפש

כה) זאת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה [בראשית מו כח]. יש להתבונן למה שלח לפניו (ודרשת רז"ל ידוע וגם לדבריהם ז"ל קשה למה שלח את יהודה דייקא), גם גשנה הוה ליה למימר לגשן (הגם שבמקום למ"ד בתחילה מטיל הכתוב לפעמים ה' בסופה, עכ"ז טעמא בעי ולא דבר ריק הוא).

זנ"א דהנה ידוע דגלות הראשון גלות מצרים היה כדבר שרשי לכל הד'

גליות מן הד' מלכיות אשר הכבירו עולם על ישראל, כל אחד מן הד' מלכיות היה מנגד לאות אחד מן השם כביכול השם הוי"ה ב"ה אשר ישראל דבוקים בו על ידי מעשיהם כמד"א ואתם הדבקים בהוי"ה אלקיכם וגו' [דברים ד ד], וגלות מצרים מנגד לבחינה עליונה היא קוצו של יו"ד שהוא שורש לד' אותיות הוי"ה כנודע [ע"פ שער י"ד פ"ק], וזהו סוד ויקוצו מפני בני ישראל [שמות א יב] והבן, אם כן בגלות מצרים היו כלולים כל הד' גליות, וזהו סוד ויהי בימים הרבים [שם ב כג] כמבואר במגלה עמוקות [פרשת הולדות] רבי"ם ראשי

חיכות ריזמי ב'כל יו"ן מדי, והנה בנפול השורש יפלו הענפים ממילא, על כן הושם יסוד מוסד בתורה זכרון יציאת מצרים שבוה נושע מכל הגליות.

והנה כתב הרב הגדול בעל גור אריה נר מצוה ד"ה אמנם ענין הד' מלכיות, דהנה באדם יש כח גופניי וכח נפשיי וכח שכליי וכח עליון הכולל כולם (ויציבא מילתא דנא להטועם מעץ החיים [שער ג] כח הגופניי הוא נפש הדוממת שבאדם, נפשיי הוא נפש הצומחת שבו, שכליית נפש החיונית שבו, כח הכולל נפש המדברת שבו, נ"ל), והנה מלכות בכל היה מנגד לכח הנפשיי, כהנה הם היו המבטלים הראשונים את עבודת בית המקדש היינו הקרבנות [בחורבן ביהמ"ק], והקרבנות הם תקנות הנפש כמד"א ונפש כי תקריב ויקרא ב א, מדי היה מנגד לכח גופניי (שהיו חפצים לאבד הגופנות גזרו להשמיד להרוג ולאבד וכו' [אסתר ג יג]), יו"ן היה מנגד לכח השכליי שהיא תורתנו (שהיא עיקר החכמה המישרת השכל, והם רצו בחכמתם החיצוניות הפילוסופיית לבטלם מחכמת התורה), ומלכות הרביעית היא המדקא ורמסא כולא, והיא המנגדת לנפש הכוללת העליונית אשר היא כוללת כל הכחות והיא המחברת אותם, על כן מלכות הרביעית מנגדת לגוף ולנפש ולשכל, הרעו לנו מכל מלכי האדמה, ותמצא...

משיחין), להורות לפניו (היינו שיורו הדרך לפניו היינו לכל ישראל הכלולים בו ונקראים על שמו ישראל), גשני"ה (המה כחות ד' מלכיות אשר הם בסט"א מנגידים לארבע כחות אשר הם בקדושת ישראל בסוד גפשותיהם והוא גשני"ה) ראשי תיבות ג'ופניי ש'כליי נ'פשיי ה'כל, הכל היינו מלכות הרביעית הכוללת כולם והיא נגדיית לנפש הכוללת, ועל כן מתנגדת לגוף ולנפש ולשכל וכאמור לעיל, וביטול כולם יהיה בשלימות על ידי משי"ח בגימ' גשני"ה, וחתבטל זוהמת נח"ש בגימ' כנ"ל אשר ממנו כח המלכיות, ואז יהיה במהרה בימינו הוי"ה למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה הוי"ה אחד ושמו אחד, על כן הוי"ה מל"ך הוי"ה מל"ך הוי"ה ימל"ך גם כן בגימ' משי"ח כנ"ל, הנה לכל אלה עשה יעקב אבינו הכנה דרבה תיכף בהתחלת ביאתו למצרים גלות שרשיי, הנה את יהודה שלח לפניו אל יוסף, סוד תריץ משיחין סוד סמיכת גאולה לתפלה יחדא שלים הוי"ה אחד ושמו אחד, וזה יתפרש עוד אי"ה להלן בפסוק כח מעשיו הגיד לעמו וכו' (*).

12

והנה ידוע דלעתיד לבא ב"ב תהיה התחלת הגאולה על ידי משיח בן יוסף נפסי"ז פ"ר בלקן, והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש [עוכדיה א יח], ואחר כך תהיה גמר הגאולה בשלימות על ידי משיח בן דוד הבא מיהודה ותכון בידו המלוכה, וטעמא רבא אית ביה סוד סמיכות גאולה לתפלה, והבן כי הוא היחוד הגמור, ועל ידי זה ישובו לאחדות כל הנפרדים ויהיה הוי"ה אחד וישראל עם קרובו גוי אחד.

|| וזוה תשכיל ותבין, בהתחלת הגלות השרשיית כאשר בא יעקב מצרימה וראה שהוא גלות שרשיית לכל הד' גליות, הנה את יהודה שלח לפניו אל יוסף (כנ"ל ב')

13
 (*הג"ה וכוה תבין מנהג אבותינו תורה הוא אשר המנהג בימי מנוכה (אשר הוא חינוך לגאולה העתידה כ"ז וכמו"ש לך כמ"פ) משחקין הנערים בחתיכת עץ מרובעת ועליו כד' קצותיו מקוקין אותיות גשני"ה בפירוד אות אחד לכל רוח והעץ הזה מתגלגל על נקודת קוטב מרכז האמצעי, להורות שהמלכיות הללו המרומזין בחיבת גשני"ה כנ"ל המנגידים בפירודם בקצוות, הנה כולם סובבים על המרכז נקודה האמצעית ישראל המאחדים הקצוות, על כן הקצוות סובבים על המרכז וכולם יחבטלו אל המרכז ואז יהפוך אל עמים שפה ברורה יחד לקרוא כולם בשם הוי"ה, ואז תחבטל לגמרי זוהמת נח"ש בגימ' גשני"ה, אז הוי"ה מל"ך הוי"ה מל"ך הוי"ה ימל"ך (בגימ' כנ"ל), וזה יהיה בניית משי"ח (בגימ' כנ"ל) נדקנו במהרה בימינו אמן, והנה המנהג הזה היה מקודם נהוג בישראל דוקא בחתיכת עץ על שם הנאמר בנבואה ליחזקאל (הוא הפטרה לפרשת ויגש אליו יהודה) ואמה בן אדם קח לך עץ אחד וכחוב עליו ליהודה וכו' ולקח עץ אחד וכחוב עליו ליוסף וכו' וקרנ אותם אחד אל אחד לך לעץ אחד וכו', וכל הענין שם עד ועבדי דוד מלך עליהם עיי"ש ויחזקאל לו ט"ו, בין והמבונן בפנים מה שכתבתי בפסוק ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף, תריץ משיחין, סמיכות גאולה לתפלה, הנה נעשה הוראה זו דוקא בעץ כי האדם עץ השדה ודברים כ' ט"ו, וכבר ידוע לך שם הוי"ה בגימ' ע"ץ ככפל האותיות ביחודם כידוע הן הדברים.

2